

So is ons verraai (2)

Uit: Kruger, Paul: *Settlement of the Boer-Afrikaner People's claim to territorial self-determination: Inviting international intervention.*

Verkrygbaar by Chantal Kruger, VVK-kantoor, tel. 079 740 7214. (die boek is tans net in Engels beskikbaar. 'n Afrikaanse weergawe sal binnekort verskyn).

Namate die guerrillafase van die oorlog voortgesleep het, het die sielpynigende sterftesyfer in die troostelose, oorvol tentkampe weens hongersnood, blootstelling en siekte bly styg.

Die Britte het hulle oorlogspoging deurgaans verskerp en die uitgeputte Boere moes uiteindelik oorgee deur op 31 Mei 1902 die Verdrag van Vereeniging te teken. Dit was 'n duur oorwinning vir die Britse Ryk; 22 000 soldate het gesterf in 'n oorlog wat Brittanje £200 000 000 gekos het. Die Republieke het gesamentlik sowat 7 000 burgers op die slagveld verloor, maar bykans vyf keer soveel burgerlikes; ongeveer 115 000 van hulle was in die Britse konsentrasie kampe aangehou. 'n Kwart hiervan — 27 633 vrouens, bejaardes en kinders — sou nooit die kampe lewendig verlaat nie... 14 431 van hulle was babas onder die ouderdom van twee jaar (*Reynolds: 168-172; Pakenham; 539, 595*). Vir die Boere, wie se bevolking in die twee Republieke voor die oorlog 'n geraamde 200 000 getel het, was dit 'n slagting wat bykans 14% van die bevolking uitgewis het — 'n volksmoord waarvan die Boerevolk tot vandag toe nog nooit herstel het nie.

DIE STRYD VAN 'n OORWONNE VOLK, 1902-1948

Van nederlaag tot stedelike agterbuurte

Minder as die helfte van die Boere wat voor die oorlog geboer het, kon boerdery op hulle vernietigde en gestroopte plase hervat. Hulle het gevolglik in hulle duisende na die dorpe op die Rand getrek, waar hulle in haglike omstandighede in krotte in agterbuurtes, moes woon. Boerdery was al wat hulle geken het en omdat die meeste geen formele opleiding gehad het nie, is net sommige as hande-arbeiders teen 'n hongerloon in diens geneem.

Hulle plase in die vernielde Republieke is deur uitlanders en vreemdelinge vir 'n appel en 'n ei gekoop en binne 'n ommesientjie was ten minste 'n kwart van Transvaalse plase in die hande van buitelandse kartelle, wat goedkoop Swart arbeiders daarop gevestig het (*Giliomee "The Afrikaners": 307, 322*). Al die pogings van die vorige Boereregerings om die Republieke se platteland so homogeen as moontlik te bevolk, is op hierdie wyse binne die kort tydperk van 'n paar jaar uitgewis. Vanuit hulle tuislande het Swartes in groot getalle nie net na die dorpe en stede gestroom nie, maar ook na plase wat voorheen aan die Boere behoort het.

Die wenner gryp alles

Intussen is die myne reeds gedurende die oorlog weer in bedryf gestel. Teen 1907, terwyl Transvaal al dieper in 'n afgrond van armoede en ellende gesink het, het die myne goud ter waarde van £26 000 000 per jaar uitgevoer; waarop hulle slegs 5% belasting betaal het (*Giliomee: 290*).

Die Empire verguis sy Swart bondgenote

Die gekleurde nie-amptelike oorlogtydse bondgenote van die Britte is na die oorlog in die rug gestek. Die nuwe heersers van die land het spoedig hulle eertydse Swart wapenbroers ontwapen, effektiewe metodes bedink om hierdie verarmde mense te belas; en voortgegaan om ook in die twee nuwe kolonies paswette (wat al so vroeg as 1809 onder die Britse bewind in die Kaap ingestel is) in te voer. Verder is die lae vooroorlogse lone van Swart mynwerkers met bykans 25% verminder. Swart trekarbeid en die swak lewensomstandighede in die kampongs, wat al by die De Beers myne in Kimberley ontwikkel het, het landswyd die toekomstige norm vir die mynindustrie geword.

Hulle swart wapenbroers het ook geen politieke regte bekom nie. Die Verdrag van Vereeniging, wat die Anglo-Boereoorlog beëindig het, het in artikel 8 bepaal dat die *status quo* ten opsigte van die stemreg vir nie-blankes in die Republieke gehandhaaf sou word tot tyd en wyl selfregering ingestel sou word. Die Britte self sou dus nie die gekwalifiseerde stemreg vir nie-blankes wat in die Kaap gegeld het, na die voormalige Republieke uitbrei nie. Dit was 'n groot teleurstelling vir die Swartes in die laasgenoemde gebiede, wat onder die indruk was dat dit hulle beloning sou wees vir hulle lojale diens tydens die oorlog. In 1903 het Milner 'n *South African Native Affairs Commission* aangestel, wie se aanbevelings vir Britse beleid ten opsigte van Swartes in hulle nuwe kolonies in die algemeen aanvaar en in wetgewing omskep is.

Reeds in 1894 het Rhodes, as Eerste Minister van die Kaap, die eerste swart "tuisland" in Suider-Afrika geskep toe hy die *Glen Gray Act* gepromulgeer het. Hierdie wet het 'n sekere gebied in die Kaap uitsluitlik vir Swart bewoning afgebaken, waar die inwoners hulle eie verteenwoordigers kon kies. Swartes wat daar gewoon het, is van hulle gekwalifiseerde reg om vir verteenwoordigers in die Kaapse Parlement te stem, gestroop. In dieselfde trant en gebaseer op voorstelle van Milner se *South African Native Affairs Commission*, het die Britte Swartes na 1902 verbied om grond tussen blankes in dorpe, stede en die platteland te besit. In stedelike gebiede is daar lokasies (*locations*) vir hulle afgebaken waar hulle uiteindelik in hagglike omstandighede gewoon het. Boonop is die tradisionele stamgronde, wat sowat 3% van Transvaal beslaan het, uitsluitlik vir Swart bewoning gereserveer (*Van Jaarsveld: 243; Giliomee "The Afrikaners": 264-266*).